

DR. CONSTANTIN ISTRATI

La 8 ianuarie 1918, aflat în misiune oficială pentru cauza națională, a încetat din viață la Paris, departe de țara lui, marele român Dr. C. Istrati.

Acesta s-a născut în 1850 și se trăgea dintr-o familie de boieri moldoveni de loc din Roman. Mama sa, fiica banului Vasile Capșa, a fost o femeie pricepută și cultă, care i-a insuflat dragostea de știință și pentru care acesta avea un adevărat cult.

În tinerețe, C. Istrati a fost un temperament nedisciplinat și rebel, avînd dese conflicte cu dascălii săi. La 14 ani tînărul Istrati fuge de la Iași (unde urma cursurile Academiei Mihăilene) în căruța unui negustor, ca să ajungă la București să se înscrie la Școala de Medicină Militară, pe care tocmai o înființase generalul medic Carol Davila.

A fost un student eminent și în paralel cu medicina a urmat și Facultatea de Științe. Chimia îl atrage în mod deosebit și, ca să-și satisfacă pasiunea, el intră prin concurs asistent la laboratorul de chimie anexat cursului lui Davila.

Exact în anul izbucnirii războiului de neatîrnare, devine doctor în medicină cu o teză despre *Cremațiunea cadavrelor*. A avut două pasiuni: medicina socială și chimia. Va publica din prima ipostază lucrarea *O pagină din istoria contemporană a României din punct de vedere medical, economic și social*, în care se afirmă ca sociolog și higienist. Ea este lucrarea de temelie a unui om de știință dublat de un patriot, o caldă pledoarie în favoarea interesului pentru sănătatea țaranului român.

Ca șef de secție al Crucii Roșii, își face datoria față de țară în timpul războiului de independență (1877-1878). Va îngriji soldați bolnavi de tifos, atît români cît și otomani, și el însuși se va molipsi de această boală. Va fi decorat atît de regele Carol I, cît și de sultanul Abdul Hamid al II-lea, pentru „umana îngrijire a ostașilor săi prizonieri”. Cariera medicală va dura trei ani, pentru că pasiunea sa pentru chimie va fi covârșitoare și va pleca la Paris pentru a studia chimia, deși între timp își întemeiasă o familie.

În 1882 Istrati pleacă la Paris pentru a se special-

iza în studiul chimiei. Trei ani a studiat această știință. La 1885 Istrati era doctor în chimie cu reputație consacrată de savant, iar în 1887 a devenit profesor de chimie organică la Facultatea de Științe din București.

De aici înainte începe perioada cea mai activă a vieții lui Istrati, a „doctorului” Istrati, căci titlatura a rămas nedezipită de numele lui. A fost un temperament riguros și exuberant, cu o putere de muncă uimitoare, dublată de o voință tenace.

Va studia etilbenzinele, descoperind substanțe noi, printre care Fronceine, pe care o va dedica țării în care își efectuase studiile de chimie.

Întors în țară, va efectua studii asupra unor minerale ca sarea, potasiul, chihlimbarul (el va descoperi mari zăcăminte de chihlimbar la Predeal Sărari, care așteaptă și acum să fie puse în valoare) ozocherită etc.

Ca profesor a lăsat o amintire neștersă în memoria studenților săi. Împletea arta comunicării informațiilor pur științifice sau tehnice cu anecdote din istoria științei sau din viața marilor chimiști. Manualul său de chimie a fost tradus în numeroase limbi străine și a servit studiului numeroaselor generații de liceeni români, dar și francezi.

Dr. C. Istrati a avut și preocupări de biologie și hidroterapie, va înființa stabilimente hidroterapeutice la București, dar mai ales la Sinaia, punînd în valoare izvoarele de apă minerală din zona Piscul Cîinelui.

Cu ocazia Moșilor de la 1889, C. Istrati a constatat că pe o largă fișie de pămînt din Argeș, Dîmbovița și Prahova, mai toate satele se ocupau cu olăria, lucru care îl făcea pe Istrati să considere că țiglele colorate de la Biserica protestantă din Sibiu, și poate cele de la Piatra, să fi fost fabricate în această zonă.

A avut un rol primordial în înființarea în 1890 și conducerea pînă la moarte a Societății române de Științe. În anul 1902 va înființa Asociațiunea română pentru înaintarea și răspîndirea științelor, pentru ca în 1903 să organizeze o expoziție de știință pură și aplicată la București, dedicată dez-

voltării culturale și economice românești. Aceasta a fost cea dintâi de acest gen în țară, fiind o adevărată revelație a muncii științifice românești.

Asociația Română pentru înaintarea științelor era analoagă cu asociațiile care poartă același nume din Franța și Anglia. Scopul acesteia era ca în fiecare an să strângă în congres pe rând, în câte unul din orașele țării, pe cei care erau preocupați de o ramură științifică anume. Cu acest prilej se prezentau comunicări speciale pe secțiuni, se vizitau fabrici și instalații, se făceau excursii prin împrejurimile localității respective, uneori se organiza și câte o mică expoziție, cuprinzând tot ce județul respectiv putea să

înfățișeze mai caracteristic din toate punctele de vedere: istoric, științific, agricol, industrial. Asociația a fost cel mai puternic organism de răspândire a științei din România. Pentru mulți Societatea se confunda cu persoana lui. „Societatea lui Istrati” era numele care, în practică, îl înlocuia pe cel oficial.

Reușita expoziției din 1903 va conduce la numirea Dr.-ului. C. Istrati drept comisar general al Expoziției jubiliare din 1906, funcție în care va demonstra aptitudinile sale de organizator. În 11 luni el transformă o zonă mlăștinoasă, locaș de desfătare a țințarilor și broaștelor, în cunoscutul parc Carol, iar prin construcțiile expoziției și organizarea secțiunilor își atrage laudele vizitatorilor. Expoziția jubiliară din 1906 trebuia să demonstreze progresele României în toate domeniile, în patruzeci de ani de domnie a Regelui Carol I. A fost cel mai mare efort pe care l-a făcut România dinaintea Primului Război Mondial spre a înfățișa înfăptuirile în toate domeniile. A luptat pentru a deveni a țară independentă, conștientă de menirea ei și de idealurile ei viitoare.

Expoziția jubiliară aduna pentru prima oară pe românii de pretutindeni, din Pind și din Balcani, din Ardealul lui Mihai și Moldova lui Ștefan. Momentul culminant al Expoziției a fost adunarea la un loc, pe scena Arelor Romane, a societăților corale din ținuturile subjugate venite la București ca să aducă în capitala țării libere revelația prin cântec a simțirii românești din plaiurile înstrăinate. A fost un moment al conștiinței naționale peste artificialul granițelor politice și a fost o contribuție la pregătirea sufletească a Marii Uniri, care se va realiza peste câțiva ani prin foc și sabie – idealul României Mari.

Soarta n-a îngăduit acestui suflet mare, vibrând de patriotism, să se bucure de ziua cea mare. Din fazele celui mai mare act al istoriei naționale a cunoscut numai durerile zămislirii, nu și bucuriile izbândirii.

Dr. C. Istrati a fost și om politic, care a lăsat urme și în acest domeniu. Ca deputat, senator, primar al Capitalei, ministru la Lucrări publice, la Culte și Instrucțiune, precum și la Domenii, Industrie și Comerț, a făcut dovada unui spirit laborios. De fapt Dr. C. Istrati se caracteriza prin bunătate, spirit larg în vederi, înțelegere adâncă a nevoilor omenești. A înzestrat Universitatea din București cu Institutul de chimie. A fost un pasion-

at cercetător și iubitor al trecutului național, a scris o bogată serie de biografii ale oamenilor de știință români și politicieni, ca: Al.I. Cuza, V. Alecsandri, Asachi, Zota și Cihac, fondatori ai Societății de Medici și Naturaliști din Iași, Boroș și contemporani ai săi ca Dănilă, Bacaloglu, Ștefan Mihăilescu.

Pasiunea pentru trecutul istoric, pentru arheologie, i-au fost insuflăte de Carol Davila. Istrati a scris un studiu despre culele oltenesti și a realizat cu mari jertfe personale, dar cu o egală pasiune, o foarte bogată colecție de antichități, arme, tablouri, cărți rare, costume, obiecte preistorice, țesături, ceramică, monede, din care cea mai mare parte constituie bogăția Muzeului din Palatul Cultural din Drobeta Turnu Severin.

A fost ales membru al Academiei Române în locul rămas vacant prin decesul lui Ion Ghica. Discursul de recepție a fost rostit la 5/18 aprilie 1902 și s-a intitulat „Activitatea științifică a lui Ion Ghica”. A fost Președinte al Academiei Române și membru a numeroase Academii din străinătate, membru de onoare al Societății de chimie din Paris. A fost un nume de prestigiu în panoplia ocrotitorilor patrimoniului național.

S-a bucurat de prietenia și prețuirea unor personalități ca prof. univ. George Tocilescu, profesor de drept penal și fratele istoricului Grigore Tocilescu, și mai ales de aceea a lui B.P. Hasdeu, cu care împărtășea pasiunea pentru spiritism.

A ajutat numeroși studenți, care mai târziu s-au ilustrat în știința și cultura națională. Printre aceștia amintim pe prof. univ. G.G. Longinescu, unul din inițiatorii revistei „Natura”, alături de matematicianul G. Țițeica și de Octav Onicescu.

În timpul neutralității care a precedat Marele Război al Unității Naționale, Dr. C. Istrati a plecat ca misionar pentru a lămurii străinătatea asupra sentimentelor naționale ale țării, asupra adevăratelor ei țeluri. A trăit chinurile sufletești ale înfrângerii și refugiului în Moldova. A murit la Paris, departe de țara lui dragă, în atmosfera de zbucium și tristețe ce învăluia sufletele românești după armistițiul silit și în preajma păcii separate, care amenința să spulbere aspirațiile naționale.

Dorința lui a fost să fie incinerat și a fost respectată.

Cu ocazia comemorării a nouă ani de la moartea Dr. C. Istrati, o pleiadă de personalități ale culturii și științei românești au luat inițiativa creării unui Comitet pentru ridicarea unui monument dedicat

ilustrului dispărut, în Parcul Carol din București. Din acest Comitet organizator făceau parte Grigore Trancu-Iași, G. Țițeica, Dr. I.N. Angelescu, Amiralul H. Gracoski, G.G. Longinescu, L. Mrazec, E. Severin, Stelian Popescu, Emil Racoviță, președintele Academiei Române etc. În vederea realizării acestui proiect, Comitetul organizator a lansat un apel pentru strângerea de fonduri. În acest scop s-a constituit fondul cultural Doctorul Istrati. Era un semn de recunoștință vrednic de amintirea lui C. Istrati. Organizatorii urmau exemplul francezilor, care se pregăteau să sărbătorească centenarul nașterii marelui lor chimist Marcelin Berthelot. Ei urmau să ridice la Paris o Casă a Chimiei, la care a contribuit financiar și statul român. Pentru pomenirea lui C. Istrati se dorea înființarea la București a unui Cămin al Chimiei.

Imediat după lansarea apelului, s-au adunat peste un milion de lei. La această sumă au contribuit numeroși profesori, elevi, oameni simpli etc. Ca urmare a acestei chemări lansate de comitetul organizator, sătenii din comuna prahoveană Ocina au donat suma de 3300 lei în semn de recunoștință față de Dr. C. Istrati, care, în calitate de medic, cât a locuit la Cîmpina, i-a îngrijit fără parale. Realizarea monumentului a fost încredințată de Comitetul organizator sculptorului Oscar Späthe.

Monumentul a fost așezat în mijlocul unui cerc de verdeță din Parcul Carol, în fața unei clădiri albe cu aspect de arhondaric de mănăstire, cu turlă scundă și cu poartă boltită. Prin așezarea monumentului în acest loc, posteritatea a vrut nu numai să veșnicească amintirea unui om de știință și patriot, dar mai ales să-și plătească datoria de recunoștință față de cel ce a creat și dăruit Capitalei României grădina minune, întemeind într-un an un rai de verdeță și de flori pe locul băltoacelor fetide de odinioară, așa cum cu o atingere de baghetă magică un vrăjitor preface o pustietate într-un oraș fermecat.

Bibliografie:

- Revista „Natura”, anul 1927;
I. Jianu, George Vasiliu, *Dr. C.I. Istrati*, Editura Științifică, București, 1964;
A. Iordache, *Ion Ghica diplomat și om politic*, Editura Majadahonda, București, 1995.